

בס"ד, ג' תשרי התשפ"ו

זבחים י"א – דם אשם בהיכל, היקש מנחה לחטאת ומחלוקת בפסח בזמנו.

שאלות:

1. אליהו כהן הכניס דם של קורבן עולה לתוך ההיכל, מה עושים עם הקורבן?

אשם שנכנס דמו להיכל

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם, ומבררת את שיטת **חכמים** שדם אשם שנכנס להיכל לא נפסל בעוד שלדעת **רבי אליעזר** הוא כן נפסל.

הגמרא דוחה ניסיון ללמוד בקל וחומר מעולה ובשיטת "במה הצד", מכיוון שלאשם יש חומרה ייחודית של מחיר קצוב. המקור בסוף לשיטת **חכמים** הוא דרשה מהפסוק "**וְכָל חֹטֵאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה**": המילה "**דָּמָה**" באה למעט שרק "דמה של זו" (חטאת) פוסל, ולא דם של קורבן אחר. **רבי אליעזר**, חולק ולומד מהמילה "**דָּמָה**" דין אחר: דווקא דמה פוסל, ולא בשרה. **חכמים** לומדים את הדין הזה מכך שבכלל כתוב "**דָּם**" כלומר הם לומדים מהמילה דמה שני דינים.

2. צבי כהן לקח את הקומץ של המנחה ביד והקטיר אותו. האם המנחה כשרה?

היקש בין מנחה לחטאת

הגמרא שואלת לשם מה התורה הקישה את המנחה גם לחטאת וגם לאשם, בפסוק "**קִדְשׁ קִדְשִׁים הוּא כַּחֲטָאת וְכַאֲשֶׁם**".

- לשיטת **חכמים** (שאשם כשר 'שלא לשמו'), ההיקש הכפול בא ללמדנו שיש שני סוגי מנחות: (כמו שדורש **רבי שמעון**)
 - מנחת חוטא היא כחטאת, ולכן אם קמצו אותה שלא לשמה – היא פסולה.
 - מנחת נדבה היא כאשם, ולכן אם קמצו אותה שלא לשמה – היא כשרה.
- אבל לשיטת **רבי אליעזר** (שגם אשם פסול 'שלא לשמו'), מדוע נדרש היקש כפול?
 - **התשובה:** ההיקש נדרש לדין אחר כדעת **רבי שמעון**. לדעת **חכמים**, חייבים להוליך את קומץ המנחה אל המזבח בכלי שרת ולא ביד. **רבי שמעון** חולק וסובר שמנחה שהוליכו את הקומץ שלה למזבח ביד (ולא בכלי שרת) – כשרה. הוא לומד את זה מההיקש הכפול: אם מוליך ביד – יעשה את זה בימין (כמו בחטאת, שבה נאמר "אצבע", ולומדים ממצורע שמדובר באצבע ימנית). ואם מוליך בכלי – יכול לעשות את זה גם בשמאל (כמו באשם, לדעת **רבי שמעון**).
- **בירור שיטת רבי שמעון:** הגמרא **מקשה:** יוצא לנו שגם הלימוד לשיטת **חכמים** וגם הלימוד לשיטת **רבי אליעזר** מבוססים על דברי **רבי שמעון** מאותו פסוק. אז, מה באמת לומד **רבי שמעון** מהפסוק הזה?
 - הגמרא **מתרצת** שעיקר הפסוק בא ללמד את הדין של הולכה של מנחה ביד ובכלי. והלימוד שמנחת חוטא פסולה 'שלא לשמה'? נלמד מהמילה "**היא**", במנחה כמו בחטאת. ומה **שחכמים** לומדים מההיקש זה שכמו שחטאת טעונה סמיכה, גם אשם טעון סמיכה.

3. שמחה שחט את קורבן החגיגה שלו לשם פסח. האם הקורבן פסול?

דעת יוסף בן חוני

הגמרא מבררת האם שיטת רבי אליעזר זהה לזו של יוסף בן חוני שראינו במשנה שלנו, שפוסל כל קורבן שנשחט לשם פסח או חטאת. רבי יוחנן סובר שדעותיהם זהות. רבה, לעומת זאת, סובר שרבי אליעזר פוסל רק לשם פסח בזמנו, אך לא לשם חטאת. הגמרא מביאה ויכוח בין רבי אליעזר לרבי יהושע בברייתא לגבי קורבנות אחרים שנשחטו לשם פסח בזמנו. רבי יוחנן ורבה מסיקים את מסקנותיהם מדיוקים שונים בתוך הויכוח הזה:

- רבי יהושע מנסה להכשיר בקל וחומר: ומה בשאר ימות השנה, שבהם פסח עצמו אינו כשר לשמו, ובכל זאת קורבנות אחרים הנשחטים לשם פסח כשרים. קל וחומר בזמנו, שבו פסח עצמו כן כשר לשמו, שקורבנות אחרים הנשחטים לשמו יהיו כשרים.
- רבי אליעזר דוחה זאת באמצעות "חילוף הדברים": אם נלך בשיטתך, נוכל לטעון קל וחומר הפוך ואבסורדי: ומה בשאר ימות השנה, שבהם פסח אינו כשר לשמו, ובכל זאת הוא כשר אם נשחט לשם שלמים. קל וחומר בזמנו, שבו הוא כן כשר לשמו, שיהיה כשר אם נשחט לשם שלמים. והרי כולנו יודעים שפסח שנשחט בזמנו שלא לשמו – פסול!
- רבי אליעזר פורך גם עניינית את הקל וחומר של רבי יהושע ומראה שהפסח בזמנו, הוא לא קל אלא חמור לעומת שאר ימות השנה בכך שהוא פסול לשם אחרים?
(מכאן, לפי רש"י, למד רבי יוחנן את שיטתו: הסיבה שרבי אליעזר פוסל אחרים לשם פסח היא בגלל חומרת הפסח בזמנו. אותו היגיון קיים גם בחטאת שתמיד פסולה בשינוי. לכן, כשם שהוא פוסל לשם פסח בזמנו, כך יפסול לשם חטאת תמיד. רבה, לעומת זאת, לא מסכים להוכיח מכאן, כי הוא ילמד את דעתו מהתשובה הסופית של רבי אליעזר).
- רבי יהושע משיב: אם תפסול אחרים לשם פסח בזמנו, יוצא מצב אבסורדי שבו "הורעת כוח פסח ונתת כוח בשלמים". כלומר, בשאר ימות השנה (שהוא "זמן שלמים"), פסח הנשחט לשם שלמים כשר. ואילו בזמן הפסח, שלמים שנשחטו לשם פסח פסולים. נמצא שכוחה של המחשבה פוגם פחות בקורבן הפסח (כשנשחט לשם שלמים) מאשר בקורבן השלמים, למרות שהתורה החמירה דווקא בפסח וכתבה בו "הוא" כדי לפסול בו שינוי.
- בסוף רבי אליעזר מוכיח מקל וחומר: ומה פסח, שמותרו קרב כשלמים, ובכל זאת אם שחטו בזמנו לשם שלמים הוא פסול, קל וחומר שלמים, שאין להם קשר לפסח, שיהיו פסולים אם יישחטו לשם פסח.
- רבי יהושע מביא הוכחת נגד מחטאת: ומה חטאת (שהופרשה לאחריות), שמותרת בא כעולה, ובכל זאת אם שחטוה לשם עולה היא פסולה, קל וחומר עולה, שאין לה קשר לחטאת, שאם ישחטוה לשם חטאת היא תהיה פסולה?
- רבי אליעזר משיב שיש הבדל: חטאת כשרה לשמה כל השנה, ולכן עולה הנשחטת לשם חטאת כשרה. אבל פסח, שכמעט כל השנה פסול לשמו, הגיוני שגם קורבנות אחרים שייעשו לשמו ייפסלו בזמנו. (מכאן, לפי רש"י, רבה למד את שיטתו: רבי יהושע הקשה מחטאת, ורבי אליעזר לא ענה לו "גם אני פוסל בחטאת", אלא הסביר מדוע

הדין בפסח שונה. משמע שהוא מודה שקורבנות אחרים שנשחטים לשם חטאת – (כשרים).

4. משה כהן שחט את הבכור שלו לשם קורבן עולה. האם הוא יוכל לאכול אותו?

טעמו של שמעון אחי עזריה

הגמרא עוברת לדון בטעמו של **שמעון אחי עזריה** (שסובר שקורבן שנשחט לשם קורבן גבוה ממנו – כשר, ולשם נמוך ממנו – פסול).

○ **מקור הדין:** הטעם הוא מהפסוק "וְלֹא יַחַלְלוּ אֶת קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְרִימוּ לַד'". הדרשה היא: "במורם מהן" (כשהם מורמים לקדושה גבוהה יותר) – אין מתחללין. "בנמוך מהם" – מתחללין. הגמרא מיישבת סתירה לכאורה עם דרשה של **שמאל** מאותו פסוק (שהעונש על אכילת טבל הוא מיתה בידי שמיים), ומסבירה שהפסוק יכול ללמד שני דינים, מהשימוש בלשון עתיד "ירימו".

○ **בעיית רבי זירא:** רבי זירא מסתפק בכוונתו של **שמעון אחי עזריה**: האם כוונתו "כשרין ומרצין (לגבוה מהם)" (כלומר, הבעלים גם יצאו ידי חובה, והוא חולק על תנא קמא גם בגבוה מהם), או לחילופין הכוונה "כשרין ואין מרצין" (כמו **תנא קמא**, והוא חולק רק בדין 'נמוך מהם' שהם מתחללים)?

○ **אביי** מנסה להוכיח מהמשך דבריו של **שמעון אחי עזריה** לגבי בכור ומעשר (שאינם באים לריצוי כלל), שכוונתו "כשרין ואין מרצין". הרי בשביל מה הובאה הדוגמה הזו אם לא כדי ללמד על הדין הכללי? **אבל הגמרא דוחה** את ההוכחה, ומסבירה שהדוגמה של בכור ומעשר הובאה כדי ללמד שיש דירוג של "גבוה ונמוך" גם בין קדשים קלים לבין עצמם.

5. שמעון שחט את הפסח שלו בשעה 10:00 בבוקר ב"ד ניסן. האם אפשר לאכול את הקורבן?

מחלוקת בפסח שנשחט שחרית

הדף מסתיים במשנה חדשה, שמביאה מחלוקת בפסח שנשחט שחרית של י"ד בניסן (כלומר, ביום הנכון אך לפני הזמן של "בין הערביים") **שלא לשמו**.

○ **רבי יהושע** מכשיר, כי נשחט שלא בזמנו לגמרי, ולכן שינוי הכוונה אינו פוסל.

○ **בן בתירא** פוסל, ורואה אותו כאילו נשחט בין הערביים, בזמנו, ולכן שינוי כוונה פוסל אותו.

במשנה **שמעון בן עזאי** מעיד על הלכה שהתקבלה בסנהדרין שכל הזבחים הנאכלים שנזבחו שלא לשמם – כשרים (אך לא עלו לחובה), חוץ מפסח וחטאת. למעשה הוא הוסיף גם את העולה על פסח וחטאת (שאינה נאכלת), אך **חכמים** לא הסכימו איתו.

רבי אלעזר בשם **רבי אושעיא** מסביר בגמרא, שלשיטת **בן בתירא**, כל יום י"ד נחשב זמנו של הפסח. לכן, אם שחט את הפסח שחרית **לשמו**, הקורבן כשר. ממילא, אם שחטו באותו זמן **שלא לשמו**, הוא פסול.

הגמרא מקשה כיצד הפירוש של **בן בתירא** לביטוי "בין הערביים" מסתדר עם אותו ביטוי שנאמר לגבי קורבן תמיד, נרות המנורה וקטורת, ששם לא מפרשים שהזמן הוא כל היום. **הגמרא מתרצת** שבכל אחד מהמקרים הללו יש פסוקים נוספים (כמו "מִעֲרֵב עַד בִּקְרָ" בנרות, או "אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר" בתמיד) המשפיעים על הגדרת הזמן המדויקת שם. הגמרא בתחילת הדף הבא תשאל הרי גם לגבי פסח יש פסוק נוסף שאמור להשפיע.